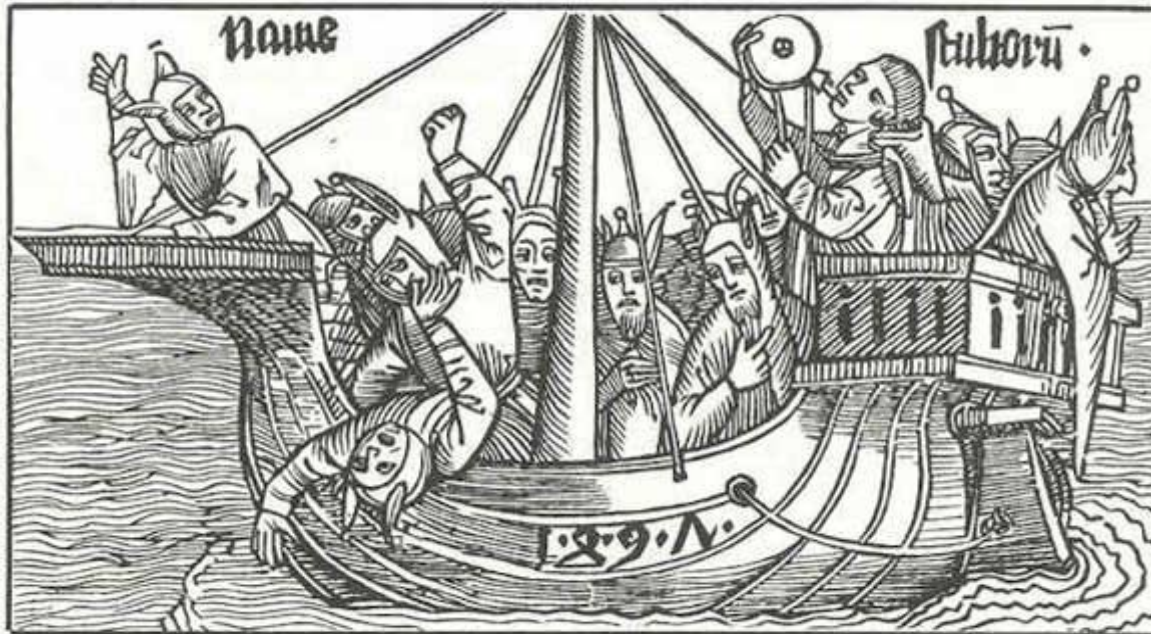

4KF: Historické pojetí péče osoby s mentálním postižením

Historie péče o osoby s mentálním postižením:

- Kontinuum vývoje postojů společnosti k osobám s mentálním postižením:
 - **Společnost bez mentálně postižených**
 - **Mentálně postižení mimo společnost**
 - **Mentálně postižení vedle intaktních**
 - **Mentálně postižení mezi intaktními**
 - **Mentálně postižení spolu s intaktními.**

Historie péče o osoby s mentálním postižením:

- První doložený koncept duševní poruchy v literatuře je deprese popsána v lékařském dokumentu tzv. **Eberova papýru** 1900 před Kristem.
- První preventivní opatření (duševních poruch) známe již z r. 800 př. Kr. jako tzv. **opatření Lykurgovo**, který věděl, že požívání lihovin má neblahý vliv na potomstvo, zejména na jeho duševní vývoj.
- Zakazoval proto požívati vína v den sňatku, předpokládaje, že v ten den dochází k početí (Zeman 1939).
- Zmínky o mentálním postižení (dle dřívější terminologie o slabomyslnosti) můžeme objevit už v Platonových a Aristotelových spisech.

Historie péče o osoby s mentálním postižením – antická společnost:

- v té době vzbudila slabomyslnost pozornost i u lékařských autorit (*Hippokrates a Galenos*).
- **Hippokrates** dokazoval, že MP vzniká z poruch mozku, pozdější stoikové i epikurejci si zase všímali vztahů mezi jedincem a společností
- **Galén** (lékař) definoval i symptomatické psychické poruchy, ve funkci osobního lékaře Marka Aurelia a jeho slabomyslného syna odlišoval slabomyslnost vrozenou od získané

- za převažující postoj této doby je uváděno usmrcování defektních. Římané topili tyto děti v řece Tibeře, Řekové ve Spartě je vrhali dolů ze spartských skal.
- Seneka- Oddělit špatné od dobrého.
- Jako problematický byl vnímán až jedinec s hlubším stupněm MR, popř. v kombinaci se smyslovými či somatickými vadami nebo šílenci (duševně postižení)
- Na počátku druhého století po Kristu bylo obvyklou praktikou prodávat děti s postižením kočovným společnostem pro zábavné účely a pro pobavení.

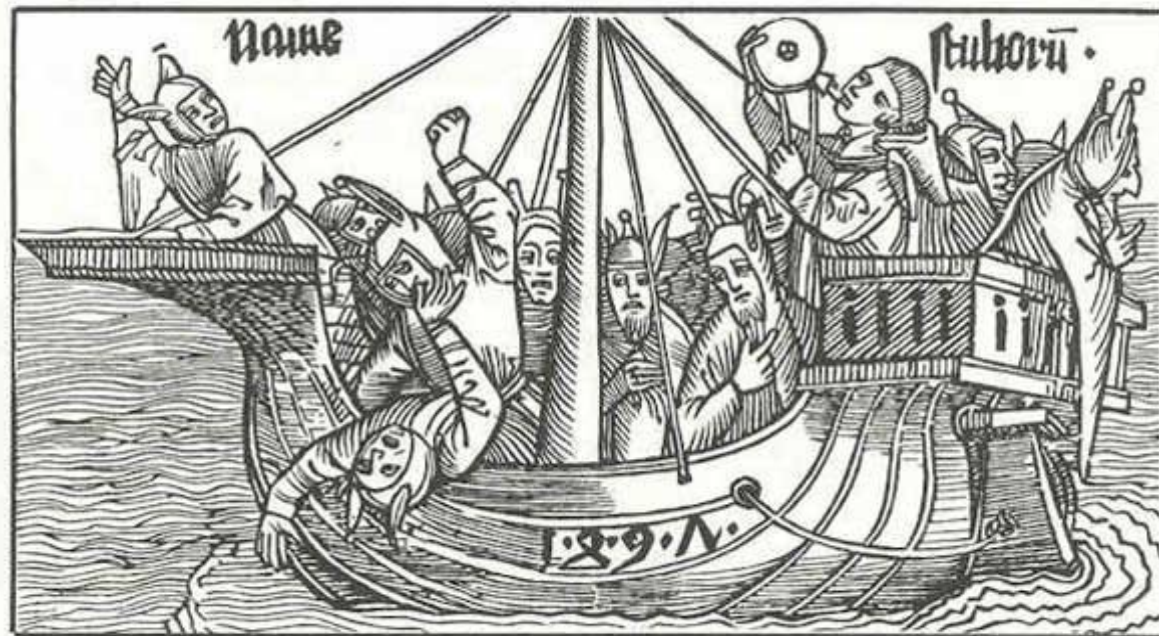
Historie péče o osoby s mentálním postižením – středověk:

- postoje byly ovlivněny náboženskými názory
- ambivalentní postoj na jedné straně byli slabomyslní považováni – „boží děti“ na něž shlédl bůh, na druhé straně zplozenci ďáblů - „ďáblové děti“).
- již od raného středověku vznikají **klášterní hospitály** jakožto útulky pro staré, nemohoucí či duševně nemocné osoby.
- došlo také k prvním pokusům charitativní péče o slabomyslné (rozvoj nalezinců).

Historie péče o osoby s mentálním postižením – středověk:

- podivný středověký institut pro DP – **lodě bláznů**- naložené blázny plují od města k městu, města se zbavovali nepohodlného nákladu a byly i dopravními prostředky směřujícími k terapeutickým cílům – do poutních míst
- svobodně organizovaná komunita duševně postižených v belgické vesnici **Gheel** poblíž Antverp kde se z poutního místa stalo místo vyhrazení, posvátná země, kde se mělo šílenství dočkat svého vysvobození, 4/5 obyvatel jsou blázni těšící se bez potíží stejné svobodě jako zdraví občané, zdravá strava, čistý vzduch, naprostá svoboda, v tom spočívá celá jejich léčba a většina z nich se do roka skutečně uzdraví

- H. B.

Historie péče o osoby s mentálním postižením – renesance:

- první klasifikace duševních poruch (poruchy intelektu jsou odděleny od ostatních duševních poruch - [Felix Platter](#) ([/ˈplɑːtər/](#)) – Pojednání o nemocích ducha
- Petr Jordan z Mohuče vydal r. 1543 knihu „Laienbuch“, která určuje způsob, „jak učiti děti nedostatečného rozumu“.
- [J. A. Komenský](#) hájil nutnost vzdělávat děti bez ohledu na typ a stupeň jejich postižení.

- ...od učení moudrosti a vzdělávání ducha nesmí být nikdo vyjímán, neřku-li vzdalován... Není tedy nikoho, komu by moudrost nebyla potřebná, i když jeden je postaven na vyšší stupeň než druhý, nikdo nesmí být zanedbáván zcela...(J. A. Komenský – Pampaedie aneb Vševýchova)
- Didaktika - první spec. ped. klasifikace žáků z hlediska typologie
- popis a metodické pokyny jak učit žáky s lehkým a hlubším stupněm MR (přizpůsobit učivo žakovu nadání, individuální přístup, přiměřenost, názornost a konkrétnost, ve středu **zájmu není učivo, nýbrž žák**)

Historie péče o osoby s mentálním postižením – období po VFR:

- **FILIP PINEL** (zakladatel moderní psychiatrie)
- sejmul duševně postiženým jejich okovy a to jak obrazně tak i fakticky
- represi pozvolna nahrazuje léčbou založenou na morální akci (dnešní ergoterapie, popř. gardenterapie).
- dílo: Lékařsko – filozofické pojednání o mentálním odcizení čili o mánii

- na slabomyslnost se díval jako na afektivní a rozumovou retardaci a to vrozenou či získanou

- rozlišoval čtyři stupně
 - 1. stav blízký zvířeti
 - 2. stav, kdy jsou některé pojmy a potřeby zachovány
 - 3. hloupost, tj. stav, kdy je na nižší úrovni zachována řeč a rozum,
 - 4. imbecilita – stav s postupným úbytkem rozumových schopností (tj. demence)

F. G. Dům Bláznů, (1746-1828)

- **JEAN ETIENNE DOMINIQUE ESQUIROL** (Pinelův žák)
- jako první vymezil *idiocii* jako stav (nikoli nemoc) charakterizovaný vrozeným a trvalým nedostatkem rozumových schopností
- pod pojmem imbecilita chápal lehčí formu slabomyslnosti
- nejmírnější formu nazval rozumové opoždění

- Prvním v odborné literatuře popsaným psychopedickým experimentem byla kauza **Divocha z Aveyronu** z počátku 19 st. - případ dvanáctiletého **Viktora**, který byl nalezen ve francouzských horách.
- Svůj dosavadní život žil Viktor v okolních lesích divokým životem bez většího kontaktu s lidskou civilizací.
- Po zadržení byl Viktor předán do ústavu pro hluchoněmé, ve kterém byl od roku 1800 ředitelem Jean Itard, který se dostal do kontroverze se svým kolegou Pinelem.

- **Pinel** prohlásil Viktora za nevléčitelného idiota s nulovou perspektivou, zatímco **Itard se** domníval, že nejde o idiota, nýbrž o zdivočelé dítě. Itard vypracoval rozsáhlý vzdělávací a výchovný program. Ukázalo se, že Viktor dokázal za pět let intenzivního tréninku udělat jisté pokroky i když pod očekávání Itarda (STMR).
- Dokázal ale, že i MP jedince lze spec. metodikou dále rozvíjet.
- Dochází k otevření prvních institucí specializovaných na výchovu postižených dětí i dospělých.

- **EDUARD SEGUIN** (lékař)
- 1841 otevírá v Paříži první školu pro slabomyslné
- vyvinul komplexní systém výchovy a vzdělávání pro osoby s postižením intelektu a zasloužil se tak o rozvoj psychopedie („otec, zakladatel“ psychopedie a systematické péče o slabomyslné v Evropě i ve Spojených státech)
- dílo: Pojednání o morálce, hygieně a výchově idiotů a ostatních postižených dětí, Idiocie a její léčení fyziologickou metodou.

- rozpracovává systém výchovy slabomyslných jedinců postavený na tzv. Seguinově triádě:
- 1. **výchova činnosti** (rozvoj motoriky, analyzátorů, senzomotoriky)
- 2. **výchově k myšlení (trivium)**
- 3. **výchově vůle** (schopnost ovládnout své instinkty)

- společně s Itardem je pokládán za zakladatele **kurativní – léčebné pedagogiky**
- zakládal fyziologické školy pro slabomyslné, kromě výuky trivia byl kladen důraz na rozvoj sebeobsluhy, pracovní a estetickou výchovu
- věnoval se i diagnostice (**Seguinova destička**)

Historie péče o osoby s mentálním postižením – alternativní pedagogika:

MUDr. OVID DECROLY

- inicioval v Belgii vznik diagnostických tříd pro slabomyslné žáky
- vypracoval pro ně systém senzomotorických cvičení (překonal mechanistické pojetí Itardra, Seguina, Montessoriové...)
- 1901 založil ústav pro slaboduché v Bruselu

MARIE MONTESSORI (lékařka)

- pracovala s MP, poznatky využila pro koncipování předškolní výchovy dětí
- **Tři základní principy**[\[editovat\]](#) | [editovat zdroj](#)
- volnost – učit se zacházet se svobodou, získat odpovědnost
- samostatnost – učit se samostatně pracovat
- spolupráce – učit se pracovat v kolektivu

HELEN PARHURST /párhe: st/ (americká lékařka)

- [Daltonský plán](#) vznikl původně pro potřeby newyorské školy pro „mrzáčky“.

- DR. WASHBURN /wašb : ern/

- - koncipoval Winetskou soustavu na základě poznatků psychologické kliniky pro „úchylné žáky“ ve Winnetce

DR. WASHBURN

- koncipoval *Winetskou soustavu* na základě poznatků psychologické kliniky pro „úchylné žáky“ ve Winnetce

PETER PETERSON (univerzitní profesor pedagogiky)

- *Jenský plán*
- prosazoval inkluzi postižených žáků pol. století předtím, než se stala aktuálním úkolem

RUDOLF STEINER (rakouský filozof, sociální reformátor , architekt, esoterik)

- *Waldorfská pedagogika*
- jeden ze zakladatelů léčebné pedagogiky
- *campilské hnutí* je určeno především klientům s MR těžšího stupně

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země:

- Až Školní řád z roku 1905 umožnil zřizovat zvláštní pomocné či podpůrné třídy (kromě smyslově postižených) i méně nadané děti.

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země:

- Lékař **KAREL SLAVOJ AMERLING** (1807–1884)
- proslavila ho především jeho rozsáhlá publikační činnost v rámci přírodních věd, jenž byly jeho obrovskou vášní a později impulsem ke studiu medicíny
- necelých dvacet let působil, jako ředitel české hlavní školy v Praze a poté odešel do výslužby
- roku 1871 byl v Praze založen první ústav pro idioty Spolkem paní sv. Anny, ve kterém Amerling zastával funkci ředitele

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země:

- na počátku zahájení činnosti v něm bylo umístěno deset slabomyslných dětí. Ústav byl na počátku svého fungování umístěn na Hradčany do šternberského paláce. Po celých 27 letech samostatného a bezchybného provozu, byl ústav na počest předsedkyně spolku paní sv. Anny pojmenován jako Ernestinum.
- pro slabomyslné jedince chtěl zajistit jen nejzákladnější vzdělání s důrazem především na názorné vyučování a výcvik zručnosti. Ruční práce jako jsou například košíkářství, natěračství nebo kartáčnictví včetně zemědělských prací, také zavedl do výukového proudu svého ústavu.

- do ústavu pro slabomyslné byly umisťovány především děti a nezletilí jedinci vyžadující zvláštní péči a jednalo se o první zařízení tohoto druhu v Evropě
- v roce 1874 bylo v ústavu umístěno 54 chovanců, byli rozděleni především podle stáří, místa původu, sociálního původu a náboženského vyznání
- Amerling se nechal inspirovat ústavu v Belgii, kde praktikovali pro nás atypickou formu výchovy, tzv. ghell. Jednalo se o uměle vytvořenou rodinu vychovávající na venkově několik duševně opožděných dětí.

- V ústavu byl zaveden pevný životní režim. Režim dne rozlišuje 8 hodin spánku, 8 hodin přípravy a odpočinku a 8 hodin práce a učení. Budíček byl v 6 hodin, chovanci byli probouzeni písněmi v určitém pořadí, protože probouzení má být příjemné. Každý den v týdnu měl specifický druh zaměstnání. Obsah vyučování byl zaměřen na získání základních životních informací (potraviny, nákup, ošacení, ochrana zdraví, hygiena)
- V rámci své **lékařské praxe se Amerling** věnoval především studiu tělesných deformit slabomyslných a ze studia jejich zubů, nehtů, vlasů sestavoval velice podrobné a nad míru obsáhlé chorobopisy.

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země:

- **FRANTIŠEK ČÁDA** (univerzitní profesor)
- univerzitní profesor, jenž je známý zejména uspořádáním tří sjezdů pro péči o slabomyslné a školství pomocné. První sjezd měl svou premiéru v **Praze roku 1909**, další proběhl v **Brně roku 1911** a poslední sjezd byl uspořádán o dva roky později ve Slezské **Ostravě (1913)**.
- hlavním cílem těchto sjezdů bylo především zdůraznit a vyzdvihnout spolupráci lékaře, učitele i právníka, jenž je při řešení budoucnosti těchto osob bezesporu nutná, důležitá a samozřejmě nepostradatelná.
- sjezdy také širokou laickou veřejnost informovaly o významu systému pomocného školství v našich zemích.

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země:

- hlavním centrem vědeckého výzkumu dětí byl **český pedologický ústav** v Praze, založený z kraje roku 1910.
- byl často označován titulem otec české pedopsychologie a společně s Františkem Bílým založil časopis „Ochrana mládeže“
- Čáda na všech svých přednáškách hovořil především o nutnosti **zajištění lékaře do škol, evidence žáků, zřizování útulků a pokračovacích pomocných škol pro slabomyslné chovance.**
- díky **Čádovým sjezdům**, které sklidili obrovský úspěch začaly vznikat další pomocné třídy a rapidně se zvýšil zájem učitelů o výuku těchto jedinců.

- **MUDr. KAREL HERFORT (1871–1940)**
- od roku 1902 působil Karel Herfort jako ústavní lékař a ředitel v Ernestinu.
- univerzitní profesor, který byl dlouholetým ředitelem Pedologického ústavu hlavního města Prahy a také předseda Spolku pro péči o slabomyslné.
- v Ernestinu zavedl **výuku ručních prací a nápravného tělocviku.**

- díky jeho snaze o zlepšení celkového fungování ústavu se zavedlo přesnější třídění všech chovanců, individualizace výchovně vzdělávacího procesu, velký důraz byl také kladen na odstraňování řečových vad a především na rozvoj jemné (ruční práce) i hrubé motoriky (tělesná výchova).
- Jeho velký přínos do ústavní péče se týkal **zavedení osobních archů a podrobných lékařských chorobopisů.**

- za jeho nejrozsáhlejší a životní dílo lze považovat práci „**Rodokmeny slabomyslných**“.
- Tato odborná literatura pojednává o rodokmenech chovanců umístěných v Ernestinu.
- **První díl** Rodokmenů obsahuje příklady familiární slabomyslnosti, syndaktylie (vrozený srůst prstů na končetinách) a incestu.
- **Druhý díl** popisuje případy gigantismu, kretenismu a infantilismu.
- **Třetí díl** pojednává o mongolismu
- **Čtvrtý díl** se zmiňuje o epilepsii a spasmofilii, což znamená náklonnost ke křečím.

- proslavil se také tím, že pedagogický sbor pomocných škol podrobně seznamoval s vědeckými poznatky získanými studiem v oboru pedopatologie.
- od roku 1922 působil jako předseda Spolku pro péči o slabomyslné, který v té době vydával časopis **Úchylná mládež**.
- Zasloužil se především o zdůraznění a další šíření tolik potřebné těsné spolupráce mezi pedagogem, sociálním pracovníkem a lékařem při výchově a vzdělávání slabomyslného jedince.

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země:

- JOSEF ZEMAN (1867–1961)
- budování sítě „pomocného“ školství
- zakladatel našeho speciálního školství
- hlavní myšlenkou, kterou prosazoval, byl požadavek vyššího vzdělání učitelstva působícího na speciálních školách
- vyvrcholením jeho působení na ministerstvu školství je **zákon o pomocných školách z roku 1929** (řešil otázku povinné školní docházky slabomyslných)
- školský inspektor, pedagogický pracovník na Vysoké škole studií pedagogických
- publikace: Črty z pedopatologie, Pedopatologický slovník, Návrh na úpravu vzdělání a zkoušek učitelů na školách speciálních, Dějiny péče o slabomyslné

- **JAN MAUER** (speciální pedagog)
- zaměřil se především na obor pedopatologie. Působil jako učitel pomocné třídy v Praze a napsal tyto díla: „Vyučování ručním pracím“, „O výchově slabomyslných“, „Jak poznati duševně úchylné děti a kterak je učiti v pomocné škole“
- v posledním díle zveřejňuje své názory na metodické problémy vyskytující se ve vyučování na pomocných školách a prosazuje velký význam ruční a manuální práce, které jsou důležité pro praktický život těchto jedinců

- **KONRÁD SEDLÁČEK (1876–1939)**
- vystupoval jako první ředitel pomocné školy v Olomouci a propagátor systému pomocného školství na území Moravy k čemuž mu dopomohla také aktivní účast na Čádových sjezdech.
- jeho nejznámější publikací je spis „Zachraňte slabomyslné“ vydán roku 1907
- jakmile skončila první světová válka objevovaly se první snahy o vylepšení péče o slabomyslné i na Moravě

- v Brně začala pomocná škola fungovat v roce 1919 a rok poté také v Olomouci.
- Sedláček byl pověřen vedením olomoucké zvláštní školy a díky jeho snaze byla již po dvou letech fungování vedena jako trojtřídní. Zabýval se především pozorováním vlivu těžkých sociálních podmínek na samotný život jedince.
- věnoval soustavnou pozornost modernizaci a materiálnímu vybavení školy

➤ OTAKAR CHLUP

- ve své práci „Výzkum duševních projevů u dětí méně schopných“ vydané roku 1925 uvádí tento akademik příklady, jenž názorně poukazují na **důležitost používání takových vyučovacích metod, které se odvíjí od znalosti všech psychických funkcí každého dítěte.**
- působil jako profesor Masarykovy univerzity v Brně a je autorem těchto publikací: „O dětské duši“, „Mravní nemoci dětství“, „Rukověť přirozené mravouky“, „Středoškolská didaktika“ a „O výchově citů“.

➤ **VLASTA NOVOTNÁ**

➤ autorka první speciálně pedagogické učebnice (slabikáře)

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – 2. polovina 20. století po současnost:

- **ZÁKON O JEDNOTNÉM ŠKOLSTVÍ (95/48)**
- zřizoval školy zejména pro mládež tělesně vadnou a s vadami smyslů a řeči, duševně a mravně vadnou, na jedné straně pozitivně ovlivnil vývoj péče o MP ale v jeho důsledku omezena a postupně zrušena činnost soukromých a charitativních zařízení, školy pro mládež vyžadující zvláštní péči zahrnuty do jednotného školského systému

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – 2. polovina 20. století po současnost:

- **1950–1990 – SEGREGACE** - chyběla spolupráce systému institucí rezortů sociálních věcí, zdravotnictví a školství a takto se rozvinul systém „vnitřní uzavřenosti“, tento tzv. resortismus se stal na počátku 90. let brzdící překážkou ve snahách o výraznější transformaci speciálně pedagogické teorie i praxe
- **ŠKOLSKÝ ZÁKON z r. 1953** dochází k rozšíření edukace žáků s MP na druhém cyklu škol – vznikají zvláštní učňovské školy – jednoduché manuální povolání
- **r. 1960 - vydán zákon č. 186/60**, na jeho základě uzákoněna speciální předškolní výchova postižených dětí, v oblasti předškolní institucionální péče o děti s MP jsme patřili mezi modelové země

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – 2. polovina 20. století po současnost:

- **Prof. MILOŠ SOVÁK**
- stanovil definitivně termín speciální pedagogika
- 1. vydání Nárys speciální pedagogiky (1972)
- u nás bylo označeno speciální školství M. Sovákem jako „školství pro mládež vyžadující zvláštní péči“

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – 2. polovina 20. století po současnost:

- **FRANTIŠEK KÁBELE** (profesor)
- český speciální pedagog – logoped, somatoped
- podílel se na dění po listopadu 1989
- vydal cca 386 čísel, z toho 45 odborných monografií (6 v cizím jazyce), např.:
- Tělesná výchova dětí s poruchami sluchu (1951)

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – 2. polovina 20. století po současnost:

- Logopedie (1963)
- Somatopedie (1964)
- Rozvíjení hybnosti a řeči dětí s dětskou mozkovou obrnou (1988)
- dětská literatura
- vydal 14 dětských knížek (5 v cizím jazyce)
- Škola řeči - výběr slov k vyšetření a rozvíjení řeči (1953)
- Slabikář - Naše čtení 1, 2 (dosud v prodeji)
- Říkaneky pro rozvíjení správné výslovnosti dětí - Brousek pro tvůj jazýček

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – po roce 1989:

➤ 1990

- Ministerstvo školství ČR narys konceptce výchovy a vzdělávání dětí se zdravotním postižením.
- Tzv. „nový postoj“ ve všech případech, kde je to možné, má být zabezpečena výchova a vzdělávání postižených dětí se zdravými vrstevníky v běžných školách.
- Těm dětem, pro které takový způsob vzdělávání není vhodný, je určeno speciální školství.

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – po roce 1989:

- Česká republika po roce 1990 přistoupila a akceptovala radu mezinárodních dokumentu týkajících se vzdělávání. Mezi nejvýznamnější patří:
- Všeobecná charta lidských práv z roku 1948
- Charta pro osoby trpící autismem
- Úmluva o právech dítěte z roku 1991
- Deklarace spojených národů o právech mentálně retardovaných osob

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – po roce 1989:

- Obsah těchto dokumentů má jednoho společného jmenovatele:
- Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti. Rodiče mají právo volit druh vzdělání pro své děti vzhledem k vlastnímu náboženskému a filosofickému přesvědčení.
- Právo všech na vzdělání je uvedeno v Ústavě ČR v článku 33 odst. 1.

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – po roce 1989:

Základní pravidla normalizačního principu:

- oddělení sféry práce od sféry bydlení a volného času
- možnost prožívat běžný roční rytmus
- možnost prožívat jednotlivá životní období
- respektovat potřeby a přání
- možnost žít ve světě obou pohlaví
- možnost žít v běžných životních podmínkách

Historie péče o osoby s mentálním postižením – české země – po roce 1989:

➤ Současnost v psychopedii:

- doc. Pipeková
- Prof. Vítková
- doc. Bartoňová
- Dr. Přinosilová
- doc. Valenta
- dr. Muller
- Doc. I. Švarcová
- Doc. P. Franiok
- Doc. J. Kysučan
- Doc. M. Černá